

"کارت‌های بانکی"

رهیافت جدید بانکداری ایران

تدوین: سعید شیخانی

به‌طور کلی می‌توان مباحثی همچون مدیریت حسابهای جاری افراد، تهیه اسناد مختلف حسابداری و تأیید آنها و بالاخره جمع‌آوری و توزیع پول و اوراق بهادار را از مباحث عمده، کاربر و پرهزینه بخش خدمات بانکی تلقی نمود، به همین دلیل در دهه‌های اخیر فعالیتهای زیادی در سطح بین‌المللی جهت کاهش مشکلات فوق انجام پذیرفت که ثمره آن در ایجاد یک انقلاب و تحول عظیم در روشهای عرضه خدمات بانکی ظهور پیدا نمود. در این میان انواع مختلف کارت‌های پلاستیک (تحت عنوان کارت‌های بانکی) اساس و ستون بسیاری از خدمات بانکی گردید.

فعالیت سیستم بانک - آمریکارد، که بعدها نام ویزا (V.I.S.A) را به خود اختصاص داد. به سرعت گسترش یافت، به طوری که در سال ۱۹۷۰ بیش از ۳۰ میلیون نفر در ایالات متحده دارای بانک آمریکارد بوده که به تبع این امر، در سال فوق بیش از یکصد و هفتاد میلیون برگه فروش کالا و خدمات مورد پردازش قرار گرفت رقم فوق در پایان سال ۱۸۹۰ به ترتیب بالغ بر ۷۳ میلیون کارت و یک میلیارد دلار بود. در طی ده سال حجم درآمد ناخالص ناشی از معاملاتی که از طریق کارت‌های اعتباری انجام گرفته بود از مرز سه میلیارد دلار به رقم اعجاب انگیز ۳۱ میلیارد دلار (ده برابر) افزایش یافت و در پایان سال ۱۹۹۱، تعداد حسابهای مربوط به کارت‌های ویزا به ۱۰۵ میلیون فقره بالغ شد و حجم معاملات انجام شده به ۱۲۱ میلیارد دلار رسید. و سرانجام در سال ۱۹۹۴ حجم معاملات انجام شده: ۵۹۲ میلیارد دلار، تعداد کارت‌های صادره: ۳۷۶ میلیون کارت، تعداد سازمانهای عضو: بیش از ۲۰ هزار و تعداد دفاتر اعضا: بیش از ۳۰۰ هزار بوده است. (نمودارهای شماره یک و دو)

رشد فزاینده کارت‌های ویزا و گسترش آن در سطح ملی، گروهی دیگر از بانکداران را به این اندیشه فرو برد که دست به صدور کارتی مشابه با ویزا بزنند. در نتیجه ۱۷ سازمان مالی که عضو آمریکارد نبودند

و پس از امضای قرارداد با بانک می‌توانست از فروشندگانی که با بانک قرار داد بسته بودند، بدون پرداخت پول خرید کند. سپس شخص فروشنده فاکتور فروش را به بانک ارجاع می‌داد و مبلغ موجود در فاکتور را از بانک اخذ می‌نمود، و سرانجام بانک نیز با فرستادن صورت حساب برای مشتری، مبلغ فوق را از حساب مشتری برداشت می‌نمود. موفقیت طرح بگینز باعث گردید تا دیگر بانکها نیز طرحهای مشابه را مورد بررسی قرار دهند، و در سال ۱۹۵۱ شرکت پاترسون طرحی مشابه طرح بگینز را ارائه کرد. تا اینکه در سال ۱۹۶۰ بانک - آو - آمریکا (Bank of America)، طرح خود را تحت عنوان بانک - آمریکارد Bank

عینیت پیدا نکرده باشد.

تاریخچه کارت‌های بانکی

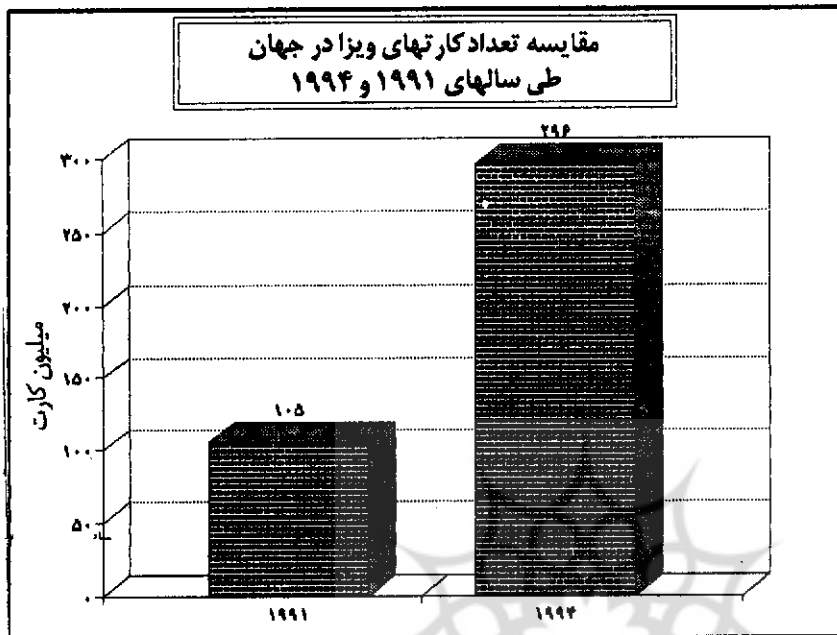
معمولاً ابداع کارت‌های بانکی را به شخصی به نام جان. سی. بگینز (John C. Biggins). کارشناس اعتبار مصرفی بانک ملی فلات باش (the Flutbush) در نیویورک (منطقه بروکلین) نسبت می‌دهند. طرح اولیه بگینز که تحت عنوان charge-it در سال ۱۹۴۶ مطرح شد جهت خریدهای کوچک از مغازه‌های محلی مورد استفاده قرار می‌گرفت. در طرح فوق. ابتدا مشتری به نزد بانک می‌رفت و حساب باز می‌کرد،

به‌طور کلی می‌توان مباحثی همچون مدیریت حسابهای جاری افراد، تهیه اسناد مختلف حسابداری و تأیید آنها و بالاخره جمع‌آوری و توزیع پول و اوراق بهادار را از مباحث عمده، کاربر و پرهزینه بخش خدمات بانکی تلقی نمود، به همین دلیل در دهه‌های اخیر فعالیتهای زیادی در سطح بین‌المللی جهت کاهش مشکلات فوق انجام پذیرفت که ثمره آن در ایجاد یک انقلاب و تحول عظیم در روشهای عرضه خدمات بانکی ظهور پیدا نمود. در این میان انواع مختلف کارت‌های پلاستیک (تحت عنوان کارت‌های بانکی) اساس و ستون بسیاری از خدمات بانکی گردید.

خوشبختانه در چند سال اخیر، بعضی از بانکهای معتبر کشور با وقوف به اهمیت کارت‌های بانکی، شروع به استفاده از انواع متنوع کارت‌های بانکی نموده که اوج آن در کارت‌های بانکی ویزا (VISA) و ماسترکارد (Mastercard) نمود پیدا کرده است.

کارت‌های بانکی به عنوان یکی از ابزارهای پرداخت شناخته می‌شوند که در هر دوی بخش بین‌المللی و داخل کشور می‌تواند کاربردهای فراوان داشته باشد. در این نوشتار سعی بر این است تا در ابتدا خواننده با تاریخچه کارت‌های بانکی آشنا گردیده سپس جایگاه کارت‌های بانکی در سیستم بانکی تعیین گردد. قابل ذکر است که در این مقاله منظور از سیستم بانکی، سیستم پیشرفته بانکی موجود در جهان می‌باشد، که ممکن است بعضی از ابزارهای آن هنوز در کشور ما

نمودار شماره یک

سازمانی به نام بنیاد کارتهای بانکی card Association , ICA را تشکیل دادند و حرف I را به عنوان نمادی بر روی کلیه کارتهای صادره انتخاب کنند. در سال ۱۹۶۹ سازمان فوق حق انحصاری استفاده از نام ماسترچارج (Mastercharge) را به خود اختصاص داده و طرح دو دایره پیوسته نشانگر دوطرف کره زمین را به عنوان نشانه سازمان در نظر گرفت. این سازمان بعداً تحت عنوان سازمان ماسترکارد به فعالیتهای خود ادامه داد.

در سال ۱۹۸۰ تعداد کارتهای صادره از سوی ماسترکارد، در ایالات متحده به بیش از ۵۵ میلیون و در سال ۱۹۹۰ این تعداد به ۹۰ میلیون افزایش پیدا نمود. سرانجام در سال ۱۹۹۳ تعداد کارتهای در گردش ماسترکارد به ۲۱۰ میلیون رسید. و مجموع حجم معاملات انجام شده در سال فوق بالغ بر ۳۲۰/۶ بیلیون دلار شد. همچنین تعداد معاملات انجام شده ۱۲ میلیون بوده است.

نمودار شماره ۲

(نمودارهای شماره ۳ و چهار)

جایگاه کارتهای بانکی در سیستم پرداخت

معمولاً در معاملات راههای متفاوتی جهت پرداخت از طریق سیستم بانکی وجود دارد که می توان آنها را به دو بخش عمده داخلی و بین المللی تقسیم نمود:

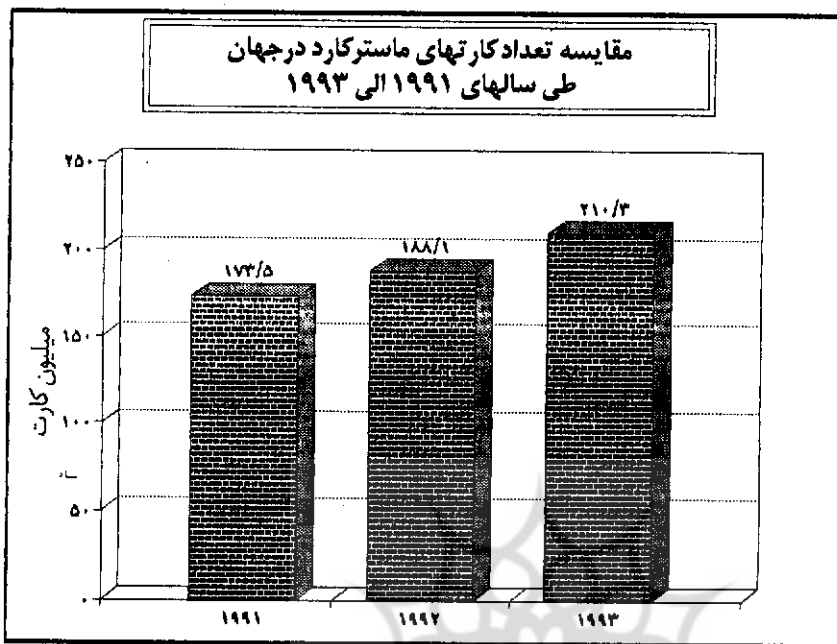
الف : روشهای پرداخت در داخل کشور عبارتند از:

- چک (cheque)
- اعتبار بانکی از طریق چیکرو دستور مستمر (Bank giro credits and standing orders)
- بدهکاریهای مستقیم (Direct Debits)
- کارتهای اعتباری (credit cards)
- نقاط فروش (Point - of - sale)

P. O. S)

مأخذ: سازمان ویزا- گزارش های خبری - ۱۹۹۴ الی ۱۹۹۳

نمودار شماره ۳

- انتقال تلفنی و کامپیوتری (Tel. and computer Transfers)
 - حواله‌های بانکی (Bankers, Drafts)
 ب: روشهای پرداخت بین‌المللی عبارتند از:
 - چکها و کارتهای اعتباری (chegues and credit cards)
 - انتقال بین‌المللی پول (International Money Transfers)
 در ادامه هریک از موارد فوق توضیح داده خواهد شد:

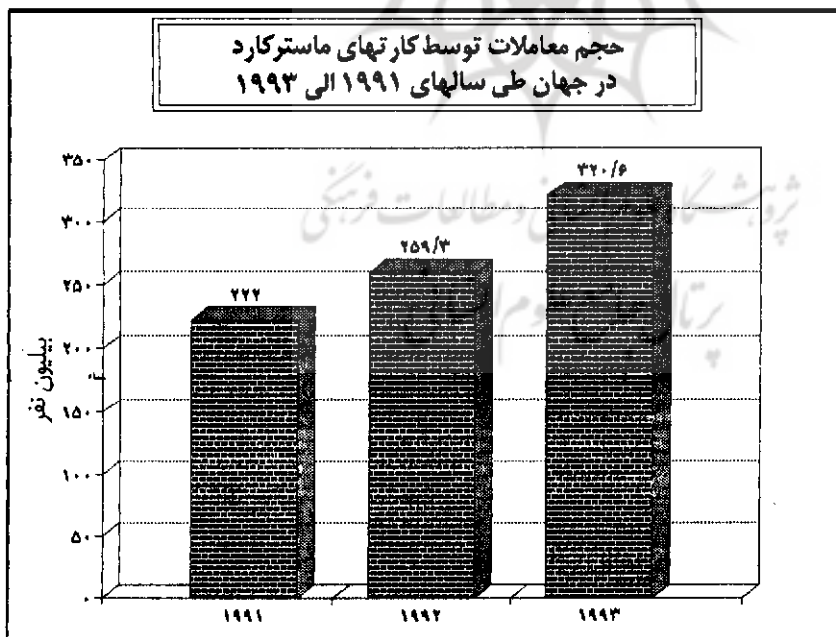
پرداختهای داخلی (چک)

چکها به عنوان وسیله‌ای مناسب جهت پرداخت در نزد اکثر مردم به خوبی شناخته شده است. ولی مطلب قابل توجه آن است که چکها به عنوان پول مسکوک نبوده و ممکن است شخص اعتباردهنده آن را به صورت وثیقه قبول نکند. جهت حل این مشکل، بانکها اقدام به تولید چک کارت نمودند، که همیشه همراه مشتری است. کارت پلاستیکی فوق تخمین کننده این امر است که صادرکننده چک تا سقف اعتباری موجود بر روی کارت را در هر بار که چک می‌کند، پرداخت می‌کند. چک کارتها، همچنین برای متقاعد نمودن فروشنده‌های خرده‌پا به منظور پذیرفتن چک از افراد غریبه به جای پول مؤثر است. از چک کسارت می‌توان جهت دریافت پول از هریک از شعب بانک (علاوه بر شعبه‌ای که دارنده چک کارت در آن حساب دارد) استفاده نمود.

پرداختهای داخلی (اعتبارات بانک به صورت جیرو)

اعتبارات بانک به صورت جیرو، یا

نمودار شماره چهار

مأخذ: سازمان ماسترکارت - گزارش‌های خبری ۱۹۹۳

همانطور که اغلب انتقال اعتبار نامیده می‌شود، این امکان را به افراد می‌دهد تا پرداخت پول به دیگران را بتوانند بدون واریز پول به حساب آنها و یا به عبارت دیگر به صورت غیرمستقیم انجام دهند. برای مثال اگر آقای الف هزار دلار به آقای ب بدهکار باشد و آقای ب دارای حساب در بانک ت باشد، آقای الف می‌تواند به بانک ت مراجعه نموده و اعتباری جهت حساب آقای ب به مبلغ هزار دلار و گشوده و پول را به صورت نقد پرداخت کند و یا اینکه به شعبه‌های دیگر بانک ت برود و پول موردنظر را در آنجا واریز کند. در هر دو حالت پول پرداختی به حساب آقای ب واریز می‌گردد. قابل ذکر است که آقای الف می‌تواند از سیستم فوق جهت واریز پول به حساب خودش نیز استفاده کند. اعتبار بانک به صورت چیک، بیشتر در جهت پرداخت هزینه گاز، برق و تلفن استفاده می‌شود و معمولاً صورتحساب این‌گونه خدمات دارای یک فرم اعتباری از قبل تایید شده است. شرکت‌های کرایه دهنده به صورت اقساط، باشگاهها و فروشگاههای وسایل خانگی و تعاونیهایی مسکن معمولاً برای مشتریان خود دسته‌های فرم اعتبار بانک به صورت چیکو تهیه می‌کنند. همچنین کارفرمایان جهت پرداخت حقوق و دستمزد کارگران خویش می‌توانند از این سیستم استفاده کنند، بدین صورت که برای هر کارمند یک برگه اعتبار همراه با مشخصات شخص و حسابی که بستانکار گردیده است تهیه می‌شود و از طرف دیگر خلاصه‌ای از مشخصات برگه‌های اعتباری همراه با یک چک که معادل با کل مبلغ پرداختی به کارگران است ارسال می‌شود. روش پرداخت فوق دارای اعتبارات آشکاری است، از جمله احتیاج به برداشت مبلغ هنگفت پول از بانک و همچنین سیستمهای امنیتی ندارد. قابل توجه آنکه، اگر یکی از مشتریها دارای پرداختهای منظم با مبلغ ثابت

باشد (مانند حق بیمه و...) می‌تواند از بانک درخواست کند که بانک این کار را از طرف او انجام دهد و بانک بصورت خودکار این عمل را همراه با بدهکار کردن حساب شخصی بصورت مستمر انجام می‌دهد. روش فوق را اصطلاحاً بانکی تحت عنوان پرداختهای مستمر (standing order) نامیده می‌شود.

پرداختهای داخلی (بدهکاری مستقیم)

همانطور که گفته شد، دستورهای مستمر (Standing order) روش قابل اعتمادی جهت پرداختهای منظم (از نظر زمانی و ثابت بودن مبلغ پرداختی) می‌باشد، ولی از پرداختهای داخلی هنگامی استفاده می‌شود که زمان و مبلغ پرداختی و یا یکی از آنها به صورت منظم و ثابت نباشد.

پرداختهای داخلی (کارت‌های اعتباری)

کارت‌های اعتباری توسط بانکها، تعاونیهایی مسکن، گروههای کوچک و دیگر سازمانها صادر می‌شود و وسیله‌ای هستند برای خرید کالا و خدمات به صورت نسیه. هر صاحب کار دارای یک سقف اعتبار است که به موجودی صاحب کارت در حساب بانکی او هیچ ربطی ندارد و در دفتر کارت‌های اعتباری بانک مشخص می‌شود. استفاده از کارت‌های فوق تنها با وجود ماشینهای مخصوص ثبت معامله، برگه‌های فروش را تنظیم می‌کنند امکان‌پذیر است، و مراکز خرده‌فروشی بانصب تابلوی کارت‌های بانکی آنها را می‌پذیرند.

جهت دریافت قیمت کالا، فروشنده می‌تواند بوسیله ماشینهای ایمرپرنتر (Imprinter Machine) اسناد کاغذی

تهیه کند و یا بوسیله دستگاه نقطه فروش (Point of sale) که به خطوط کامپیوتری متصل است، جهت تهیه اسناد الکترونیکی، سند موردنیاز را به دست بیاورد.

هنگامی که فروشنده بخواهد سند کاغذی جهت معامله تهیه کند، کارت را همراه با سند فروش در دستگاه ایمرپرنتر قرار می‌دهد و سپس ماشین را به کار می‌اندازد، این امر باعث می‌شود تا شماره کارت، نام صاحب کارت و نام و آدرس فروشنده بر روی سند حک شود، حال اگر قیمت کالای خریداری شده بیش از سقف قیمتی باشد که از طرف بانک برای فروشنده مشخص شده است، فروشنده می‌بایست از مؤسسه کارت بانکی که با آن قرارداد بسته است، مجوز بگیرد، سپس مبلغ و نام کالای خریداری شده بر روی سند فروش نوشته می‌شود و سند در اختیار صاحب کارت قرار می‌گیرد تا امضا کند، آنگاه فروشنده امضای موجود بر روی سند را با امضای موجود در پشت کارت مطابقت می‌دهد تا از یکسال بودن هر دو امضا اطمینان حاصل کند. سپس یک کپی از سند را همراه با کارت اعتباری به شخص خریدار می‌دهد و نسخه دیگر سند را به شعبه بانک طرف قرارداد جهت اخذ پول می‌فرستد. فروشنده کالا برای استفاده از ماشینهای الکترونیکی کارت اعتباری را از بین یک کارتخوان رد می‌کند، سپس مبلغ فروش را وارد کامپیوتر می‌کند، آنگاه شخص با وارد کردن شماره شناسایی پرسنلی خود و یا امضای صورت‌حساب پرینت شده توسط کامپیوتر، معامله را تأیید می‌کند. و سرانجام به صورت اتوماتیک، از طریق کامپیوتر حساب شخص خریدار بدهکار و حساب شخص فروشنده بستانکار می‌شود.

پرداختهای داخلی

(نقاط فروش، P.O.S)

استفاده از نقاط فروش (P.O.S)، در واقع قدمی خواهد بود در جهت کاهش میزان نقدینگی جامعه، چرا که در سیستم فوق احتیاج به مبالغ هنگفت پول برای خرید نیست و تنها یک عملیات بسیار محدود موردنیاز است.

سیستم فوق وظیفه ارتباط بین خرده‌فروشها و بانکها را به عهده دارد، و هنگامیکه خریدار با کارت خود از محلی خرید می‌کند، وظیفه سیستم POS عبارت خواهد بود از بدهکار کردن حساب صاحب کارت و بستانکار کردن حساب فروشنده به همان مبلغ، و این درحالی است که هیچ‌گونه نیازی به پول نقد وجود ندارد. سیستم فوق استفاده از کاغذ راجعت تولید اسکناس و یابریه‌های رسید به صفر می‌رساند.

کارت‌های مورد استفاده در سیستم P.O.S تحت عنوان کارت‌های بدهکار (Debit cards) می‌باشد

پرداختهای داخلی (حواله‌های بانکی)

حواله‌های بانکی، ابزاری جهت پرداخت پول بوده و مشابه با چک عمل می‌کند، منتهم بوسیله هیئت‌مدیره شعب بانک صادر می‌شود. صدور حواله‌های بانکی بنا بر درخواست مشتری جهت تضمین پرداخت صادر می‌گردد. به عبارت دیگر هنگامی که مشتری احتیاج به چک دارد که بر روی آن پرداخت چک تضمین شده باشد، از حواله‌های بانکی استفاده می‌کند.

پرداختهای داخلی (انتقال پول از طریق تلفن و کامپیوتر)

بهترین و سریعترین روش جهت انتقال

**کتاب راهنمای
اعضای اتاق بازرگانی و
صنایع و معادن ایران
در سال ۱۳۷۳ منتشر شد**

این کتاب معتبر و رسمی در ۱۱۰۰ صفحه جاری معرفی کامل و دقیق ده هزار شرکت / مؤسسه بازرگانی، صنعتی، معدنی و خدماتی میباشد که در هفت بخش جداگانه اعضای اتاق ایران - واردکنندگان - صادرکنندگان - تولیدکنندگان - بهره برداران معادن - خدمات و کشورهای طرف تجاری هر یک از اعضا زیر عناوین و تعرفه های کالایی رشته فعالیت آنان تنظیم شده است.

علاقتمندان می توانند برای تهیه این کتاب در وقت اداری به قسمت توزیع نشریات واحد روابط عمومی اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران واقع در تهران- خیابان طالقانی - شماره ۲۵۴ - طبقه پنجم مراجعه فرمایند.

پست و یا از طریق شبکه سوئیفت (SWIFT) (۱) که اخیراً در ایران نیز راه اندازی گردیده است صورت پذیرد. با توجه به مطالب فوق، همانطور که روشن است امروزه از کارتهای بانکی در دنیا جهت مصارف داخلی (به جای پول نقد) و همچنین جهت مصارف بین المللی استفاده می شود. استفاده از کارتهای بانکی باعث گردیده است تا مردم از یک طرف، از حمل مقادیر متناهی پول و متحمل شدن ریسک از دست دادن آن آزاد شوند، و از طرف دیگر از دست دادن کارمزدهای متعدد در ارتباط با حواله پول به خارج و داخل کشور معاف گردند. در بانکهای نیز، با ترویج کارتهای بانکی، از یک طرف هزینه های مربوط به تولید، توزیع، جمع آوری و شمارش پول نقد کاهش می یابد و از طرف دیگر حجم بسیار بالایی از نقدینگی جامعه در بانکها ذخیره می شود که به تیح آن بانکها به راحتی از آن در جهت رسیدن به اهداف بانک استفاده می کنند.

بی نوشت -

منابع در بین بانکها کامپیوتر و تلفن است. از این روش امروزه در دنیا بسیار مورد استفاده قرار می گیرد.

پرداختهای خارجی (چکها و کارتهای اعتباری)

بی تردید استفاده از چکهای معمولی روش مناسبی جهت پرداخت هزینه خرید کالا به فروشندگان خارجی نیست، چرا که نخستین مشکل موجود در این ارتباط مقررات و قوانینی است که کشورهای در جهت تعمیر پول خود با پولهای خارجی در نظر می گیرند. لذا بر روی چکها می بایست بصورت رسمی تبعیت از قوانین آن کشور تأیید گردیده باشد. بعلاوه، چکها براساس پول در جریان هر کشور صادر می شود، به همین خاطر استفاده از آن در دیگر کشورها امکان پذیر نیست. در حال حاضر در کشورهای دیگر از کارتهای اعتباری و در کشورهای اروپایی علاوه بر کارتهای اعتباری از یوروچک (Eurocheque) استفاده می شود.

1- the Society for worldwide
Interbank Financial
Telecommunication.

پرداختهای خارجی (انتقال بین المللی پول)

مشتری ممکن است از بانک خود بخواهد تا مبلغی را از طریق بین المللی برای شخصی که در خارج است ارسال کند، در این حالت حساب شخص اول به پول همان کشور (به مبلغ درخواست شده) بدهکار و حساب نفر دوم به پول کشوری که در آن زندگی می کند (معادل همان مبلغ) بستانکار می گردد. در این مورد تمام هزینه ها از شخص فرستنده پول گرفته می شود، ولی دریافت هزینه ها از شخص گیرنده پول نیز امکان پذیر است. انتقال بین المللی پول می تواند از طریق